

Sivil Toplum ve Sosyal Medya Perspektifinde “Arap Baharı” ve “Wall Street’i İşgal Et” Eylemleri

Nihat AKBIYIK¹

Musa ÖZTÜRK²

Aristo’dan günümüze birçok şekilde tanımlanmış olan Sivil toplum ve onun vücut bulmuş hali olan Sivil Toplum Kuruluşları (STK’lar) bugün daha önce hiç olmadığı kadar önem kazanmıştır. Kamu ve özel sektörden sonra üçüncü sektör olarak bilinen veya başka bir ifade ile Siyaset, Askeriye, Sermaye ve Medya’dan sonra beşinci güç olarak tanımlanan Sivil Toplum günümüzde sosyal olayların başlıca belirleyicilerinden biridir. Son yıllarda Sivil Toplum, teknolojik gelişmeler ve internetin yaygınlaşması ile Sosyal Medya üzerinden çok daha etkin bir hale gelmiştir. Sosyal Medya özellikleri ve imkânları itibari ile Sivil toplumun birtakım açmazlarını giderme ve ona yeni bir boyut katma açısından oldukça önemlidir.

Çalışmada öncelikle geçmişten günümüze sivil toplum kavramı ve geçirdiği evrim ele alınacak ardından sosyal medya ile ortaya çıkmaya başlayan yeni sivil toplum modeli ile mevcut sivil toplum yapıları karşılaştırılarak 2011 yılına damgasını vuran “Arap Baharı” ve “Wall Street’i İşgal Et” eylemleri incelenmeye çalışılacaktır.

Sosyal Medya, Arap Baharı, Wall Street’i İşgal Et Eylemleri,

‘The Arab Spring’ and ‘Occupy Wall Street’ protests from the perspective of Civil Society and Social Media

Civil Society, having been defined in multiple ways since Aristotle, and its embodied version Non-Governmental Organizations (NGOs) have come into prominence much more than ever. The Civil Society, known as the third sector after the Community/Public and Private Sector or in other words, the fifth power after the Politics, Military, Capital and Media, has become one of the determinants of the social events nowadays. Recently, Civil Society, with the help of the technology and thanks to the spread of the internet, has become much more effective with the Social Media. Social Media, with its facilities and features, is important from the aspects that it resolves the Civil Society’s dilemmas and adds a new dimension to it.

In the study/research firstly, Civil Society concept from the past to today, and its evolutions will be dealt and ‘Arab Spring’ and ‘Occupy Wall Street’ marking the year 2011 will be tried to examine by comparing the new Civil Society model rising with the Social Media and existing Civil Society structures.

Civil Society, Social Media, Arab Spring, Occupy Wall Street Protests

¹ Yrd. Doç. Dr. , İnönü Üniversitesi, İİBF, nakbiyik@inonu.edu.tr

² Arş. Gör. , Şırnak Üniversitesi, İİBF, mozturk@sirnak.edu.tr

Giriş

2011 yılı hem Arap Baharı eylemleri ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde hem de Amerika’da birçok eyleme sahne olmuştur. Bu eylemlerin ortaya çıkışları, gelişmeleri, yayılmaları ve organize oluşları analiz edilmesi gereken bir konudur. Ülkelerdeki sosyoekonomik yapının eylemleri ne ölçüde doğurduğu ve süreç içinde müdahalelerin eylemleri hangi yönlere sevk ettiği, sonuçların nasıl olduğu önemlidir.

Soğuk Savaştan kalma devlet modellerine sahip olan Arap Baharı ülkelerinde yıllarca baskı altında tutulmuş, içi boş tehdit algıları ile oyalanmış ve en temel haklardan dahi mahrum bırakılmış olan insanlar demokrasi, insan hakları ve küreselleşme söylemleri ile başkaldırmışlardır. Bu eylemlerinde etkin olarak kullandıkları mobil telefonlar ve internet tabanlı sosyal medya araçları ile seslerini duyurmuşlar ve organize olarak devrimleri gerçekleştirmişler ve hala gerçekleştirmektedirler.

2007 yılında ABD ekonomisinin zora girmesi ve sonrasında ortaya çıkan ekonomik kriz ve bunun Avrupa’ya yansması ve Avrupa’da hala devam etmekte olan borç krizleri ve krizlerin faturasının halka kesilmesine dair açıklanan ekonomi programları Avrupa’da birçok eylemin (Örneğin; İspanya ‘Öfke’ Eylemleri) doğmasına sebep olmuştur. Bu birikmiş ekonomik sorunların ardından Arap Baharı ile birlikte moral bulan bir grup sistem karşıtı gencin ABD’nin ve dolayısı ile Dünyanın finans merkezi Wall Street’e yürümleri ve orada kamp kurmaları da sonrasında Dünya genelinde yaygınlaşan “Wall Street’i İşgal Et!” eylemlerini başlatmıştır. Eylemlerin ilk gününden itibaren sosyal medya araçlarını etkin kullanan eylemciler Dünya çapında eylemlerin başlamasına sebep olmuşlardır.

Eylemlerin ortaya çıkışları ve organize olmaları açısından bakıldığında sivil toplum oluşumunun farklı bir şekilde cereyan ettiğini, sivil toplum kuruluşlarının yerini Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine bırakmaya başladığını görmekteyiz. Bu açıdan teknolojik gelişmelerin toplumun harekete geçmesinde çok önemli bir yere sahip olduğu ve gelecekte bunun daha da artacağını görmekteyiz.

1- Sivil Toplum Kavramı

a. Sivil Toplum Kavramının anatomisi

Sivil toplum kavramı, tarihi Eski Yunan sitelerine kadar varan ve tarih boyunca düşünce adamları ve siyaset bilimciler tarafından değişik anlamlar yüklenerek tanımlanmıştır. Sivil toplum terimi ilk defa Aristoteles ile karşımıza çıkmaktadır. İ. Kuçuradı’nın belirttiği üzere

“Sivil toplum, Aristoteles'in ‘Politike Koinonia’ dediği yurttaşların, kentlilerin, politeslerin oluşturduğu politik düzendir. Sivil olanla siyasal olanın ayrımının henüz olmadığı, politik olana ilişkin olan bu anlayışta sivil toplumun (Politike koinonia) diğer toplum düzenlerinden farkı hak ile haksızlığın ayrıldığı düzen olması yani adaleti temel alan düzen olmasıdır”. Aristoteles’in ‘politike koinonia’ dediği böyle bir toplum düzeni, sivil toplum düzenidir. Avrupa'nın bu eski döneminde, sivil toplum kavramı ile devlet aynı anlamlarda kullanılmaktaydı. Bu anlamıyla, sivil toplum üyesi olmak devletin üyesi, yani vatandaş olmakla aynıydı. Bu durum bireylere, o devletin yasalarına uymayı ve diğer vatandaşlara zarar vermeden birlikte yaşama sorumluluğunu vermekteydi. Dolayısıyla önceleri sosyal sözleşmeciler tarafından doğa halinden çıkıp bir siyasi otorite etrafında bir araya gelmek biçiminde tasvir edilen sivil toplum kavramı, bu haliyle devlet ile özdeş kılınmaktaydı. Yani insanların kendilerini, mülkiyetlerini, yaşamlarını ve özgürlüklerini güvence altına alma güdüsü ile siyasal bir otorite etrafında bir araya gelerek anlaşmaları sonucu ortaya çıkan sivil toplum, devlet denilen siyasal otorite ile özdeş anlamlar içermekteydi.(Özer, 2008:86-87)

Kavram ilk kez 1690'da yayımlanan John Locke'un “Hükümet Hakkında İki Tez, (Two Treatises of Government)” adlı eserinde kullanılmıştır. 17. Yüzyılın sonlarına doğru sivil toplum kavramında bir kırılma gözlemlenmeye başlamıştır. Bu yüzyılda hakim olan düşüncede sivil toplum, kent yaşamı ve ticari faaliyetlerin geliştiği, çoğulcu, devlet tarafından asimile edilmemiş ve aile sınırları dışında gerçekleşen bireysel faaliyetlerin yer aldığı toplum olarak, başka bir ifade ile burjuva sınıfını ve onun faaliyetlerini konu alan toplum olarak kabul edilmiştir.(Erdoğan Tosun,2001:29-30)

Hegel ve Marx'a gelinceye kadar doğal durumun bir karşıtlığı olarak kullanılmış olan sivil toplum kavramı bu filozofların ellerinde daha da şekillenmiştir. F. Hegel, sivil toplumu yeniden tanımlayan ve günümüzde ki anlamını kazanmasında önemli rol oynayan bir aydındır. Hegel'e göre sivil toplum; medeni hukuk tarafından ilişkileri düzenlenen ve siyasal devlete bağımlı olmayan bireylerin, sınıfların ve kurumların oluşturduğu bir mozaiktir. Hegel böylece sivil toplumu aile ile devlet arasında var olan ahlâkî hayatın ve toplumsal çatışmanın alanı olarak ifade eden, sivil toplumu siyasal toplum ile eş anlamlı olarak kullanmayan, bugünkü anlamına yakın bir anlamla kullanan ilk düşünürdür. Hegel ile aynı çizgideki filozoflardan olan K. Marx ise Hegel'in devleti öne alan ve onu sivil alandaki çatışmaları uzlaştıran bir kurum olarak tanımlamasını ile eleştirerek bilakis devletin sivil toplumun bir

yansıması olduğunu ifade etmiştir (Arslanel ve Hamdemir,2007:18).Yani Marx'ta asıl olan sivil toplumdur. Devlet, sınıflar ve bunların birbiri ile ilişkileri sivil toplumun bir sonucudur.

Orijin olarak Batılı bir kavram olan Sivil toplum belli bir tarihsel ve sosyoekonomik yerleşimde gelişip olgunlaşmıştır. Sonrasında Batı'nın küresel ekonomik hâkimiyeti ve güvenlik kaygıları, kendine koşut batılı toplumsal, siyasal ve kültürel normları dünyaya kabul ettirme sürecini başlatmıştır (Cohen ve Arato, 1994:78).

Yerli aydınlarımız tarafından ele alınan ve güncellenen sivil toplum kavramı ise şöyledir.

Asaf Savaş Akat'a göre: Bireylerin devletten izin almadan girebildiği toplumsal ilişkiler, gerçekleştirebildiği toplumsal etkinliklerdir. O. Arslan'a göre: birey özgürlüklerinin ve temel hakların korunduğu, gönüllülük temelinde örgütlenmenin asıl olduğu, toplumun devletin önüne geçerek devlet politikalarını denetleyip yönlendirebildiği, yurttaşlık bilincine dayanan bir gelişmişlik düzeyidir. Emre Kongar'a göre; “sivil toplum, devletin resmi örgütlenmesinin dışında vatandaşlık bilinci ile geliştirilen gönüllü yapılanmalardan oluşmaktadır”(Özer, 2008:89-90). Şerif Mardin'e göre, Türkiye'de zannedildiği gibi sivil toplumun karşıtı “askeri toplum” değildir. Sivil toplumun karşıtı “gayr-ı medeni toplum” olabilir. Medenilikte bir aşamayı ifade eden sivil toplum modern anlamda tam bir “medenî toplum” dur. Sivil toplum kavramının vurgusu ‘şehir adabı’dır. Sivil toplumdaki “sivil” in kökü, şehir hayatının beraberinde getirdiği hakları ve yükümlülükleri ifade eder (Usta, 2006:20).

Sivil toplum kavramını modern anlamda daha geniş açıklayan Ö. Çaha'ya göre, sivil toplum temel olarak ‘devlet karşıtılığı’ ile anlam kazanmakta, devletin olmadığı alanı işaret etmektedir. Ancak sivil toplumu bu alanla sınırlı tutmak yanlış olacaktır. Bu nedenle modern toplumda sivil toplumu devlete karşıtı, anlam sistemi, tanımlama, değer, program ve söylemler geliştirebilecek yeterlilikte ekonomik, ideolojik ve örgütsel kapasiteye sahip olan sosyal grupların varlığı ile özdeş görmek mümkündür. Bu sosyal gruplar gerektiğinde resmi otoritenin politikalarını ve çalışmalarını yeniden oluşturacak, değiştirecek ya da sınırlayacak gücü temsil etmektedir. Bu anlayışa göre sivil toplum, toplumun devletin dışında ve ondan bağımsız olanı ifade eden gönüllü kuruluşlar aracılığıyla, kendi kendini yönlendirmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımlamaya göre modern sivil toplum, hedef kitesinin ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmış, devletin etkisinin dışında fakat belli hukuki düzenlemelere bağılı organizeler olarak ifade edilebilir (Özer, 2008:90).

Görüldüğü üzere, Kavram; çağdaş siyasal düşüncedeki anlamını kazanana kadar önemli bir evrim geçirmiş bu yapıyla da bir nevi kavram mezarlığına dönmüştür. Literatürde ‘sivil toplum’ un geniş anlamda toplumun devletin dışında kalan kısmıyla ilgili olduğu hususunda tereddüt olmamakla beraber, onun daha spesifik olarak hangi alanları kapsadığı konusunda tam bir mutabakat bulunmamaktadır (Erdoğan, 2008:6).

b. Son Dönemde Sivil Toplumun Artan Önemi

Sivil toplumun önemi özellikle sanayi devrimi ile daha da belirginleşmiştir. İktisadi anlamda Sanayi toplumu ve kapitalizm, siyasi anlamda da İngiliz ve Fransız devrimleri ortaçağ Avrupa’sının siyasal yapılanmasından kalma izleri önemli ölçüde tasfiye etmiştir. Bu iki gelişmeye paralel olarak Batı insanının ekonomik, siyasal ve düşünsel özgürlük yönünde iştahı kabarmış ve bu konularda daha geniş ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu döneme damgasını vuran liberal filozofların “doğal haklar” la ilgili başlattıkları çığır ile birlikte bugün batı siyaseti düşüncesinin en temel ögesi olan “birey” ön plana çıkmaya başlamıştır. Orta çağ boyunca sosyal yaşamın temelini oluşturan aile modern toplumda yerini birey e terk etmeye başlamış ve daha önce ailesine bağlı olarak statü ve önem taşıyan birey bu kez doğuştan sahip olduğu temel haklarla birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Sanayi toplumunda demokratik rejimin gelişmesinde liberal düşünürlerin önemsedığı birey ve bireycilik anlayışının önemli bir yeri vardır. Modern dünyada sivil toplumun canlanmasına katkı sağlayan sermaye birikimi, pazar ekonomisi, serbest rekabet, sınırlı devlet vb. kavramlar bireyi esas alan bir anlayışın uzantıları olarak gelişmiştir. Bu sürecin önemli bir tamamlayıcısı olarak 1689’da İngiltere de yayınlanan “Haklar Bildirgesi”, Amerika’da (1776) “Virginia Haklar Bildirgesi” ve Fransa’da (1789) “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”yle iyice olgunlaşmış ve böylece birey tanınmaya başlanmıştır (Çaha, 2008:19).

1789 tarihli “İnsan ve Yurttaş hakları Bildirisi” nin 1. Maddesinde yer alan:

“İnsanlar, hakları bakımından özgür ve eşit doğar ve öyle yaşarlar.” İbaresini ile bireyin esas alındığı, siyasal liberalizmin kabul edildiği tescillenmiştir. Bireyin ön plana çıkması ile birlikte Avrupa’nın unutmaya yüz tuttuğu terimlerinden olan ve eski Yunanca “Demos” (Halk) ve “Kratos” (Egemenlik) sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşan, “halkın egemenliği” ne dayanan bir siyasal yönetim biçimi olarak tanımlanabilen Demokrasi(Boegehold ve Scafuro, 1994:108-109), yeniden gündeme gelmiştir.

Bu toplumsal dönüşüm elbette bir anda olmamıştır. Ortaçağ Avrupa’sının kilise, lordlar, krallıklar ve benzeri bütün tabularının yıkılarak Bireyin öne çıkması ve kendini kabul

ettirmesi uzun zaman almıştır. Bu süreç özellikle ikinci dünya savaşında diktatörlerin maliyetinin anlaşılması ve bireyin ön planda yer alma hüviyetini kazanması ile birlikte yirminci yüzyılı bulmuştur.

Sivil toplum, İkinci dünya savaşı sonrasında belirginleşmeye, 1970'lerden sonrada yaygınlaşmaya başlayan ve soğuk savaşın ardından çok boyutlu olarak toplumları şekillendiren unsurdur. Soğuk Savaş dönemindeki küresel ideolojik ayrışmada batının bir söylemi olan ve soğuk savaşın sonrasında yaygınlaşmaya ve yer bulmaya başlayan “birey hak hürriyetleri”, “insan hakları”, “demokrasi” ve “serbest piyasa” ile birlikte “küreselleşme” akımları sivil toplum algısının toplumlarda oturmaya başlamasına sebep olmuştur.

c. Sivil Toplum Kuruluşları

1970'li yıllardan itibaren refah devletlerinin krize girmesi, neo-liberal felsefenin ve politikaların dünyaya hâkim olması, özelleştirme politikaları, demokrasinin yaygınlaşması, soğuk savaşın sona ermesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler vb. nedenlerle sivil toplum kuruluşları (STK'lar) özellikle gelişmiş toplumlar tarafından “yeniden keşfedilmeye” başlanmıştır. Geçtiğimiz yüzyılın sonu ile içinde bulunduğumuz yüzyılın başı arasındaki en önemli farklılık, STK'ların toplumda üstlendiği rolde yatmaktadır. STK'lar, küreselleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik ve politik felsefeye uygun özelliklere sahip olduklarından, neo-liberal felsefenin uygulandığı ülkelerde devletler tarafından büyük ilgi görmüş ve gelişimleri açısından uygun ortam yakalamışlardır. STK'ların özellikle bu toplumlarda üstlendiği sosyal rolleri dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır (Özdemir, Başel ve Şenocak, : 151).

Değinildiği gibi henüz sivil toplum kavramının ne olduğu ve sınırlarının ve merkezinin neresi olduğu tam anlamıyla netleşmemişken sivil toplum kuruluşlarının tanımlanması oldukça güçtür. Buna rağmen görünen yüzü ile bir tanımlamaya gidildiğinde STK'ların devletin doğrudan müdahalelerine kısmen kapalı sivil bireylerin benzer amaçları gerçekleştirmek üzere bir araya gelerek oluşturduğu kuruluşlardan söz edilebilmektedir. Bugün STK'lar, küçük yerel derneklerden, çok geniş ve oldukça profesyonel uluslararası kuruluşlara kadar son derece farklı gruplardan oluşmaktadır.

İfade etmek gerekir ki, bu çalışmada tercih edilen “sivil toplum kuruluşları – STK (civil society organizations)” Türkiye’de yaygın kullanıldığı için tercih edilmiştir. Bu terimin yanı

sıra dünyada örgütlü sivil toplumu temsil etmek üzere en yaygın olarak kullanılan terim “hükümet–dışı kuruluşlar” (non–governmental organizations – NGOs) terimi olmakla birlikte, “sosyal hareketler” (social movements), “bağımsız sektör” (independent sector), “Kâr gütmeyen kuruluşlar” (non–profit organizations – NPOs), “üçüncü sektör” (third sector), “gönüllü kuruluşlar” (voluntary organizations), “özel gönüllü kuruluşlar” (private voluntary organizations – PVOs), “hayırsever yardım kuruluşları” (charitable organizations), ve benzeri terimler de kullanılmaktadır.

Sivil toplum alanında etkinlik gösteren her örgütlenme sivil toplum kuruluşu olarak görülse de modern toplumlarda, iktisadi amaç gütmeyen, kolektif yarar esasına göre çalışan; kamuoyunu aydınlatmak ve yönlendirmek için gönüllük esasıyla hareket eden kuruluşlar sivil toplum kuruluşu olarak görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özellikleri, sadece kendi amaç ve değerlerine hizmet etmemeleri, hükümetlerden, kamu makamlarından, siyasi partilerden bağımsız olmaları, ticari çıkar gözetmemeleri, kar amacı gütmemeleri ve merkezi otorite ile vatandaş arasında arabuluculuk yapmalarındır (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001:5). Bu kıstaslar çerçevesinde hareket eden STK’lar; toplumsal sorunların giderilmesi doğrultusunda toplumun organize edilmesi ve harekete geçirilmesi rolünü üstlenmektedirler. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları bu ölçütler içinde hareket ederek, bir anlamda sivil toplum kuruluşu olabilmenin gereklerini de yerine getirmiş olmaktadır. Böylelikle toplumsal sorunların çözümüne yönelik tüm toplumun harekete geçmesini sağlamaktadırlar.

STK’lar; faaliyetleri ve kapsamaları açısından faaliyet merkezli, toplum merkezli ve refah merkezli STK’lar olarak üç başlığa indirgenebilmektedir. Bunlardan, faaliyet merkezli kuruluşlar; sportif, kültürel ve sosyal alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlardır. Toplum merkezli kuruluşlar; siyasi partiler, sendikalar, çevre örgütleri, yerel toplum örgütleri gibi kuruluşlardır. Son olarak refah merkezli kuruluşlar da yardımlaşma, dayanışma, sosyal hizmet, sağlık, eğitim hizmetler açısından faaliyet göstermektedirler.

STK’lar toplumsal ihtiyaçların giderilmesinde devlete ve özel ihtiyaçların giderilmesinde Özel sektöre nazaran bir takım avantajlara sahiptirler. Bunlardan öne çıkanlar; samimiyetin olması, bürokrasinin azlığı, daha hızlı karar alabilmesi, hesap verebilirlik ve şeffaflığın daha yüksek olması, devlete nazaran hiç veya daha az merkezîyetçi olması, sorunların kaynağında ve

çözümün merkezinde olması, yapısal ve işleyiş olarak esnek yapıda olması³, dinleme imkânı sunması, yeniliklere yatkın olması, diğer sektörler ile (Kamu ve Özel sektörler) uyum içinde çalışabilmesi (UN ESCO, 2008:21) ve benzeri avantajlardır. Bu doğrudan avantajlarının yanı sıra STK'lar dolaylı olarak da, lobicilik yapabilmeleri ve baskı unsuru olmaları, devlet ile halk arasında aracı pozisyona girebilmeleri,(Warren, 2005:15) kaynak dağılımında etkinliği arttırmaları, depolitizasyonu azaltarak katılımı arttırmaları (Gemmil and BAMİDELE-IZU, ... :9), gereksiz ve tasfiyesi zor olan kamu kurumlarının ihdasını engellemeleri, devletten beklentileri azaltmaları ve bireylere sorumluluk yüklemeleri ve benzeri fonksiyonları yerine getirebilmektedir.

Devletin halkın taleplerini karşılama konusunda yetişmesi oldukça zordur. Devlet zoru başarıp bu talepleri tam olarak karşılama bile etkin olarak karşılması en azından dünya tarihinde bu güne kadar mümkün olmamıştır. Bu açıdan devletin yetişemediği yerlere ulaşması ve yetiştiği alanlarda etkinliği sağlaması açısından sivil toplum kuruluşları büyük rol oynamaktadır. Örneğin, Türkiye'de bugün binlerce haneye sosyal destek programı aracılığı ile başta kömür, gıda ve giyecek malzemeleri olmak üzere buzdolabı, çamaşır makinası ve benzeri ürünler dağıtılmaktadır. Ancak bu yardımların dağıtılmasında bunların bir 'oy' karşılığı olduğu veya belirli bir kayırmacılık ile dağıtıldığı sürekli ifade edilmekte ve medyada yer bulmaktadır. Bir itirazın olması durumunda merci Ankara olmakta ve sırf bu sebepten dolayı birçok çarpıklık işleyiş içerisinde gözden kaçmakta veya kaçırılabilir. Buradan anlaşılacağı üzere özellikle bürokrasinin azaltılması, şeffaflık ve hesap verebilirliğin artması, adaletin ve etkinliğin sağlanması açısından sivil toplum kuruluşları oldukça büyük öneme ve avantaja sahiptir.

STK'ların avantajları olduğu kadar özellikle buldukları ülkelere göre değişen dezavantajlarının da olduğu sürekli gündeme gelmektedir. Bu dezavantajlar sebebi ile birçok geri kalmış ve baskıcı rejimlere sahip ülkelerde ve Türkiye gibi sivilleşmeye çalışan ülkelerde STK'lara hala soru işareti ile bakılabilmektedir.

Bu açıdan öncelikle, devletin izni ve onayı ile kurulabilen, üyeler-yöneticiler ve faaliyetler açısından kayıt ve takibat altında tutulan, devletin mali denetimlerine tabi olan ve devletin müdahalesi ile kapatılabilen STK'ların ne kadar sivil olduğu tartışmalıdır.

³ CHALMERS, Douglas, Columbia University, "How Do Civil Society Associations Promote Deliberative Democracy?" http://www.columbia.edu/~chalmers/Chalmers_LASA.htm E:17.03.2011

Buna rağmen özetle STK'ların dezavantajlarından öne çıkanları belirtmek gerekirse, bunlar; üyelerinin faaliyet ve alakalarını ifşa etmesi, fişleme olarak ifade edilen bilgi toplama faaliyetlerinin yapılmasına imkan vermesi, gerekli ve yeterli yasal düzenlemelerin olmaması sonucu gayri demokratik tabela derneklerinin oluşması ve böylece halkın katılımcılıktan soğutulması, lobiciliği kendi üyelerine yönelik yapmaları, sermaye gruplarına bağımlı yapıda olabilmeleridir.(Erkilet,2008:73)

STK'ların uluslararası boyutta faaliyet gösterebiliyor olmaları ve bunun tehdit olarak algılanması da ayrı bir dezavantajdır. Özellikle baskıcı rejimlerde STK'ların dezavantajlarından bahsetmek oldukça kolaydır ki bu devletler de bunların farkındadır. Örneğin Wikileaks belgeleri ile ortaya çıkan bir başlık bu açıdan dikkate değerdir. Washington Post gazetesinin 18.04.2011 tarihli sayısında Wikileaks belgelerine dayanarak verdiği haberine göre⁴ ABD'nin Suriye'deki hükümet aleyhine faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını desteklediği görülmektedir. Benzer şekilde Afrika'da birçok gizli çalışmanın insani yardım kuruluşları kamufleji ile yapıldığı da bilinen bir durumdur.

Sivil toplum kuruluşları mali bakımdan üyelerine ve topluma bağımlıdırlar. Bu bağımlılık özellikle büyük çaplı projelerin gerçekleşmesinde finans yetersizliği yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu sebeple STK'lar büyük çaplı projeleri için Uluslararası Sivil! Toplum kuruluşlarını kendilerine destek olarak görebilmekte bir anlamda bilerek veya bilmeyerek uluslararası ne kadar sivil oldukları tartışılabilen bu kuruluşların yerli 'taşeronları' olabilmektedirler. Bunlara örnek olarak Türkiye'de Soros Destekli STK'lar örnek verilebilir. Benzer şekilde yine demokratik geçiş ülkelerinde başta insan hakları ve yardımlaşma dernekleri dış destekli olarak toplumun yapısına mugayir veya yönlendirici faaliyet gösterebilmektedir. Bunlar masum görünmekle birlikte ne kadar masum oldukları şüphelidir.

Sivil toplum kuruluşları, üçüncü sektör veya beşinci güç olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple taşıdığı bu stratejik konum itibari ile sivil toplum kuruluşları halkı yönlendirmede önemli bir potansiyele sahiptirler. Bu potansiyel ise aynı zamanda sivil toplumun en büyük sıkıntısını oluşturmaktadır. Günümüzde kurulan derneklerin birçoğunun cami derneği, şehir, ilçe ve köy

⁴ Wikileaks Reveals U.S. Funding Anti-Government Syrian Groups, Erişim: 13.03.2012
<<http://www.haaretz.com/news/international/wikileaks-reveals-u-s-funding-anti-government-syrian-groups-1.356590?localLinksEnabled=false>>

derneği şeklinde olması ve fikir, eğitim, aksiyon merkezli olmaması veya olamaması ‘olaylara karşma’ anlayışının yerleşmiş olması Sivil Toplum’ un oluşmasının en büyük engeli olmaktadır.

2- Sivil Toplumun Güncel Yansıması; Sosyal Ağlar ve Sosyal Medya kavramı

Sosyal Ağ, bireyler ve /veya organizasyonların özgürce bir araya gelip oluşturdukları ve karşılıklı fikir alışverişinde buldukları, kendilerini istedikleri şekilde tanıttıkları sosyal yapıya verilen bir tanımdır. Özellikle son 15-20 yılda internetin yaygınlaşması ile ciddi bir şekilde yaygınlaşan ve tüm dünyayı saran bu sosyal ağlar ile dünya meşhur ifadesi olan küresel bir köye daha da benzemekte, insanları birbirine daha da yakın hale getirmektedir.

1999 yılında Jan van Dijk in kaleminden yayınlanan “Ağ Toplumu (The Network Society)” kitabında J.v.Dijk yeni bir toplum modelinin ortaya çıkacağını ve bu toplum modelinde ilişkilerin yüz yüze iletişim yerine sosyal ağlar üzerinden gerçekleşeceğini ve buna hazır olunması gerektiğini belirtmiştir. Yani modern toplum, sosyal ağlar aracılığı ile yeniden bir organizasyonel ve yapısal değişime uğrayacaktır. Bu değişim ile bireyler aile üyeleri, arkadaşları, komşuları, iş arkadaşları ile iletişimlerini sosyal ağlar üzerinden gerçekleştirecekler ve komşuya gitme, bir kafede buluşma, ziyaretler, birlikte yemeğe çıkma gibi kişilerin yüz yüze yaptıkları uygulamalar ortadan kalkmaya başlayacaktır.(Dijk, 2006:63)

Sosyal medya terimi ise kullanıcıların birbirleriyle bilgi, görüş ve ilgi alanlarını paylaşarak etkileşim kurlmaları için olanak sağlayan online araçlar ve web sitelerini içermektedir. Sosyal medya, teknolojiyi, sosyal girişimciliği kelimeler, resimler, videolar ve ses dosyaları ile birleştiren şemsiye bir kavramdır. Sosyal medya ortamları, bloglar, online sohbet, RSS, sosyal ağ siteleri, sosyal imleme, forum, podcast, online sohbet ortamları, e-posta zincirleri, sanal dünyalar, wikiler gibi interaktif, kullanımı kolay, katılıma açık olan internet üzerindeki iletişim ortamlarıdır (Onat, 2010:105). Sosyal medya, adında medya olmasına rağmen geleneksel medyadan farklılık göstermektedir. Özgünlüğünü yaratan en önemli farklılığı, herhangi bir bireyin sosyal medyanın içeriğini yaratabilmesi, yorumda bulunabilmesi ve katkı sağlayabilmesidir (Yağmurlu, 2011:6).

Bugün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde internet erişimi oldukça sıradanlaşmıştır. Önceden evlerde, internet kafelerde, internet masalarından ulaşılan internet bugün artık mobil telefonlarda ve tablet bilgisayarlarda çok rahat bir şekilde kullanılmaktadır. Öyle ki ilerleyen zamanda telefonların verdiği internet hizmetinin telefon hizmetini tamamen kapsamaması

beklenmektedir. Bugün bile bir akıllı telefon sahibi diğer akıllı telefon sahibini bağlı olduğu şebeke fark etmeksizin internet üzerinden ücretsiz olarak arayabilmekte ve msn, whatsapp ve benzeri programlar aracılığı ile ücretsiz chat yapabilmekte ve mesajlaşabilmektedir.

Sosyal medya ve sosyal ağ sitelerinden bugün itibari ile öne çıkanlar; Facebook, Twitter, Youtube, LinkedIn, Google+, MySpace, Academia.edu, Wordpress, Bloggers ve benzeri dünya çapında siteler olmakla beraber sayısız yerli forum ve sohbet siteleri de oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşlarından Sosyal Medyaya

Bir sivil toplum kuruluşu kurmak; en küçüğü olarak dernekleri veya birlikleri ele alacak olsak, resmi prosedürü bir tarafa yer tutma, yerin teşrif edilmesi, aylık kirası, üyelerin bağışlarının rutin olarak toplanması, toplantılara katılımın sağlanması, karar defterinin tutulması ve daha birçok sebebi ile oldukça güç bir süreçtir.

Ancak bir sosyal paylaşım sitesinde örneğin Facebook'ta bir grup kurmak üyelerle görüşmek, etkinlik düzenlemek ve duyurmak ise oldukça hızlı ve ücretsiz bir süreçtir. Bunun için bir yer tutulmasına, yetkili mercilere sorulmasına ve onay alınmasına ihtiyaç yoktur. Üyelikler durumu anlık olarak değişebilmekte, yeni bir sayfa anında kurulabilmektedir. Bu sebeple birçok STK bugün sosyal medya üzerinden organize olmakta, birçok sivil toplum organizasyonu da dernek kurmayıp sosyal medya üzerinden oluşturulan gruplar ile faaliyet ve etkinlikler düzenlemektedir.

Dolayısıyla sosyal medya bu gün STK'ların göstermiş oldukları bilgilendirme, organize olma, etkinlikler düzenleme, üye listeleri oluşturma ve benzeri faaliyetleri çok daha hızlı bir şekilde yapmaktadır. Bu sebeple bir geçişten bahsedile bilmektedir.

3- Arap Baharında Sosyal Medyanın Rolü

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi, dünyanın en az internet kullanıcısı bulunan bölgelerindedir(dünya kullanımının %3,3'⁵). Hemen hemen her hükümetin, devleti eleştiren konuşmaları yasakladığı ya da cezalandırdığı böyle bir bölgede, internet erişimini demokratikleştirmenin, bilgi üzerindeki devlet denetimini zayıflatacağı korkusu nedeni ile iktidardakilerin internetin büyümesini yavaşlattığına dair hiç şüphe yoktur (İnsan Hakları

⁵ Internet Usage in the Middle East, <http://www.internetworldstats.com/stats5.htm>

Örgütü, 2010:47). Özellikle devrimler öncesinde ülkelerde internetin yaygınlık düzeyi bu sebeple oldukça sınırlıdır.

2011 yılına damgası vuran sosyal olaylardan en öne çıkanı şüphesiz Arap İsyanları ve devrimleridir. Bu eylemleri daha da dikkat çekici kılan ise kısa mesajların, e-postaların, video ve fotoğraf paylaşımlarının, sosyal paylaşım sitelerinin, blog sayfalarının ve benzeri sosyal medya araçlarının bu eylemlerde gücünü göstermiş olmasıdır. Bu araçlar ile az sayıdaki eylemciler organize olmuşlar, iletişim sağlamışlar, ellerinde görüntüleri yayınlamışlar ve böylece büyük kitleleri harekete geçirmişlerdir. 20. Yüzyılın muhtemelen en önemli iki buluşu olan cep telefonları ve internetin sunduğu imkanlar etkin kullanılarak kalabalıklar örgütlenmiş ve bu örgütlü isyanlar devrimlerle sonuçlanmıştır (Szajkowski, 2011:421).

Eylemlerin başladığı Tunus, Batı Alemini oldukça şaşırtmıştır. Afrika'nın en kalifiye iş gücüne sahip ülkesi olan Tunus'ta iş başvurularının %53'ü üniversite mezunları veya profesyonel yetişmiş işgücüne sahip kişiler yapmaktadır. Üniversitede okuyan kızların toplama oranı %59,5 olan ülkede devlet eğitime öncelik vermekte ve milli gelirinden ciddi bir payı eğitime ayırmaktadır (Sezgin, 2011:4-5).

Bu şaşırtıcı özelliklerine rağmen 2010 yılının Aralık ayında Tunus'un Sidi Bouzid şehrinde, üniversite mezunu ve meyve satan bir işportacı olan Muhammed Bouazizi, tezgahına zabitanın el koymasının ardından göz altına alınmış ve sonrasında herkesin önünde Fadia Hamidi isimindeki bir bayan polis tarafından tokatlanmış⁶ ardından da bu durumu gururuna yediremeyip tepkisel olarak kendisini yakarak intihar etmeye çalışmış ve hastanede hayatını kaybetmiştir. Sonrasında başlayan eylemler kısa sürede halk ile güvenlik güçleri arasında sokak çatışmalara dönmüştür.

Sidi Bouazid şehirde başlayan eylemleri bastırmak için her türlü gücü kullanan hükümet yetkileri, eylemleri bastırmak bir tarafa büyüttüklerinin farkında değillerdi. Kolluk kuvvetlerinin sert müdahalesi ve kabul edilemez bastırış şekli cep telefonları aracılığı ile videoya çekilmiş ve bu görüntüler sosyal medya aracılığı ile önce sosyal gruplara sonrasında ise uluslararası medyanın eline geçmiştir. Arap aleminin CNN'i olarak bilinen ve en çok izlenen kanallarından olan El Cezire Kanalının yaptığı sürekli yayınlar ile Tunus'taki eylemler dünyanın gündemine gelmiştir. Tunuslu yetkililer olaylarda sakinleşmeye gitmek yerine Facebook ve Youtube'dan bu eylemlere dair videoları ekleyenlerin yerlerini tespit

⁶ QUINN, Rob, (2011), "Tunisian Slap That Triggered Arab Unrest 'Didn't Happen'" <http://www.newser.com/story/116760/tunisia-drops-case-that-sparked-uprisings.html> E:02.03.2012

etmeye yarayacak olan Internet Protokol (IP) lerini istemişler, Youtube ve Facebook'un bu bilgileri paylaşmaması üzerine de yetkililer eylemlerin gittikçe yaygınlaşmasını engellemek ve oluşan uluslararası baskıyı hafifletmek için önce bu sitelere erişimi sonra ise ülke genelinde internet erişimini kapatmışlardır.(Till, 2011:9) Ancak bu sansür uygulaması da geri teperek eylemleri arttırmış ve yayılan eylemler sonucunda şimdiki devrik lider Zeynel Abidin Ben Ali, halktan uyguladığı sansür nedeni ile özür dilemek zorunda kalmıştır. Ancak artık çok geçtir. 23 yıldır ülkesini yöneten ve 2004 yılında ki son seçimde halkın %94'ünün oyunu almış olan lider(UNDP, 2004:1) yine aynı halkın ayaklanmaları artınca hazineden (ç)aldığı 1,5 ton altın ile birlikte ülkesinden kaçmak zorunda kalmıştır.⁷

“Her Şeyin Başladığı Yer” olarak ifade edilen, dünyanın en kadim medeniyetlerinden birinin toprakları üzerine kurulu olan Mısır'da ise eylemler daha derinlemesine bir yapıdadır. Ülkede on yıllardır var olan siyasi baskı ve muhaliflere karşı sert tutum, Mısır halkına kin tohumlarını çoktan ekmiştir. Halk çeşitli cemaatler ve sivil toplum kuruluşları ile zaten kısmi organize yapıya gelmiş ancak baskı politikaları sebebi ile bu oluşumlar halk ayaklanmasına kadar bir türlü kendilerini tam olarak gösterememişlerdir.

Mısır'da rejim karşıtı eylemler bugün Mısır parlamentosunun çoğunluğunu oluşturan ‘Müslüman Kardeşler’ cemaatinin ilk yılları itibari ile yani 1930'larda başlamıştır. Ancak konumuzla ilgili son dönem eylemleri özellikle 2005 yılında başlamıştır.

2005 yılında, George Ishak isimli genç bir Mısır'lı bir grup arkadaşı ile birlikte, Mısır anayasasındaki devlet başkanının yeniden seçilebilmesine süre kısıtlaması koyan maddenin ‘sınırsız’ olarak değiştirilmesi üzerine Al Mahalla kentinde “Kefaya (Yeter)” hareketini başlatmıştı. Sonrasında bu hareket Mısır'ın birçok bölgesinde eylemlerine devam etmiş ve 6 Nisan 2008'de Mısır yetkilileri tarafından sert bir şekilde bastırılmıştı. Bastırılan bu eylem yeni bir yapılanmayı doğurmuştur. Ahmed Maher ve Kefaya hareketinin eski üyelerinden Israa Abdul Fattah “6 Nisan Gençlik Hareketi” başlatmışlardır. Kefaya hareketine benzer şekilde devletin yaptığı zulümler ve çarpık düzene karşı olan bu hareket, Facebook üzerinden ülke genelinde 6 Nisan'da yine Al Mahalla'da eylem yapmak üzere örgütlenmiş ancak bu eylemde yine Mısır yetkililerince sert bir şekilde bastırılmıştır. Bunun üzerine 6 Nisan yıllık eylem günü olarak gelenekselleşmiştir. 2010 yazında Khaled Said isimli bir genç Mısırlı, blog sayfasında ve Youtube'da üst düzey bir polis komiserinin karakolda uyuşturucu satışına dair

⁷ CNBC, “Ex Tunisia President's Wife Left with 1.5 Tons of Gold: Report” E. 21.02.2012
http://www.cnbc.com/id/41115532/Ex_Tunisia_President_s_Wife_Left_with_1_5_Tons_of_Gold_Report

görüntülerini yayınlaması sonucu tutuklanmış ve işkence sonucu ölmüştür. Bunun üzerine Wael Ghoim isimindeki bir Google çalışanı, “we are all Khaled Said” isimli ve bugün 170 bini aşkın kişinin beğenmiş olduğu bir Facebook sayfası açmış ve böylece binlerce Mısırlı genci Khaled’in ölümünü araştırmaya ve adaletini bulmaya davet etmiştir. Bu sayfa aracılığı aktivistler bilgi paylaşımında bulunmuşlar böylece ülke genelinde cereyan eden ancak gündeme sansür politikaları sebebi ile gelmeyen olaylar hakkında Facebook üzerinden takipçilerini bilgilendirmişlerdir. Sonrasında Kahire, İskenderiye başta olmak üzere birçok şehirde 6 Nisan’da ‘sessiz oturma eylemleri (silent sit-ins)’ eylemleri yapmışlardır. 14 Ocakta Tunus lideri Zeynel Abidin bin Ali’nin istifası ve ülkeyi kaçarak terk etmesi üzerine ümidi artan “6 Nisan Gençlik Hareketi” Mısır’da ulusal polis günü olan 25 Ocak’ta büyük bir eylem düzenlemiştir. Her türlü gruptan ve partiden insanların katılımıyla on binlerce kişinin sokaklara çıkması, ülke çapında ve uluslararası camiada büyük yankı uyandırmıştır (Halliso, 2011:2-3).

Yetkililerin bu eylemi daha önceki eylemlerde olduğu gibi sert bir biçimde bastırma girişimi ve bunun sonucunda ilk kan’ın yere düşmesi, eylemleri tüm ülkede sürekli hale getirmiştir. Ülkenin her yerinde polis ile isyancılar arasında çatışmalar olmaya başlamış ve bu çatışmalarda polisin tutumu uluslararası medya ve internet aracılığı ile dünyaya yansımıştır.

Bu yansıma sonrasında tıpkı Tunus’ta olduğu gibi, gerek eylemlerin yayılması gerekse de uluslararası baskının hafiflemesi için “sakıncalı içerik” iddiası ile önce bazı sitelere sonrasında ise toptan internet erişimi engellenmiştir. 27 Ocak’a gelindiğinde tüm telefon şebekeleri önce kısa mesajlara sonra tamamen erişime kapatılmış ve halkın iletişimi tamamen durdurulmuştur⁸.

Ancak iletişim araçlarının tamamen kapatılması olayların büyümesine ve toplumda daha geniş bir kabul bulmasına neden olmuştur. Halk ve dünya El Cezire kanalına kilitlenmiştir. Özellikle cep telefonlarının kapatılması ile Mısır’da hayat tamamen durmuş, halk bütün katmanları ile sokağa dökülmüş ve ‘ne oluyor?’ sorusuna cevap bulunabilen adreslere yani Tahrir meydanı ve diğer meydanlara inmişler ve kamplar kurmuşlardır. 6 Nisan hareketi 25 Ocak eylemlerinin ateşleyicisi olmuştur. Yetkililerin olayları bastırmak için aldığı tedbirler ise ters tepmiş ve sonrasında H. Mübarek görevi bıraktığını açıklamak zorunda kalmıştır.

⁸ BBC.com, (2011), “Egypt severs internet connection amid growing unrest”
<http://www.bbc.co.uk/news/technology-12306041> Erişim: 14.03.2012

Tunus ve Mısır'ın coğrafi olarak arasında kalan Libya'da da durum benzerlik göstermiştir. Albay Muammer Kaddafi eylemleri ilk başta küçümsemiş ve isyancıları 'uyuşturucu kullanan gençler' olarak tanımlamış ve ailelerine çocuklarını evlerinde tutmalarını nasihat etmiştir. Sonrasında artan eylemler ile Kaddafi bu üslubunu katılaştırmış ve eylemlere katılanları 'Fareler' olarak nitelemiştir. İnternet ve telefon şebekelerini yasaklama girişiminde bulunmaya fırsat bulamamış veya bunu ülke genelinde yapmamış olan Kaddafi eylemlerin silahlı mücadeleye dönmesi sonrasında eylemleri bastırmak için orduyu kullanmaktan geri kalmamıştır. Sosyal medyaya gerek bırakmayacak şekilde uçakların kentleri bombalaması ve askerinin müdahalesi televizyon kanallarında geniş yer bulmuştur. Bu süreçte Kaddafi, 20 yıl sonra ilk kez Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda söz aldığı anda kendisine verilmiş olan 15 dakikalık süreyi yüz dakikaya kadar çıkarıp sonunda da birleşmiş milletler tüzüğünü BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'a fırlatan⁹ birinden beklendiği gibi uluslararası baskıyı hiçe saymıştır.

Libya, eşine az rastlanır bir iç savaş yaşamıştır. Uluslararası camia Kaddafi'nin bütün paralarını bloke etmiş ve eylemcilere doğrudan destek vermiştir. Uluslararası camianın desteğini alan eylemciler Bingazi şehrinde yeni bir merkez bankası kurmuşlar ve harcamalarını bu banka aracılığı ile finanse etmişler, tahvil basıp yurtdışından borçlanmışlardır.¹⁰ Bu eşine pek rastlanmayan dâhiyane bir çalışma olmuş, silah ve malzeme ihtiyaçlarını kolayca karşılamalarına olanak sağlamıştır. Devam eden eylemler sonucunda ülkede iç savaş başlamış ve eylemciler dış ülkelerden hava sahası kontrolü, silah, para ve eğitim almışlardır. Türkiye bu süreçte sağlık, para ve yerinde askeri eğitim yardımı vermiştir.¹¹ Bu yardımları alan isyancılar takriben 50 bini aşkın kişinin öldüğü iç savaştan galip çıkmışlar ve ülke genelinde kontrolü ele geçirmişlerdir.

Sonunda Albay Kaddafi, konvoyu hava saldırısı ile vurulduktan sonra bir su kanalında yaralı olarak ele geçirilmiş ancak sadomazoşist şekilde işkence edilerek öldürülmüştür.¹²

Kuzey Afrika'da gelişmeler bir birini takip ederken Arap Yarım Adasının en geri kalmış ülkelerinden biri olan Yemen'de de diğer ülkelere benzer bir süreç yaşanmıştır. Yıllarca baskı

⁹ PILKINGTON, Ed, (2009), UN general assembly: 100 minutes in the life of Muammar Gaddafi, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/sep/23/gaddafi-un-speech> Erişim: 16.03.2012

¹⁰Wenzel, Robert, (2011), "Libyan Rebels Form Central Bank" <http://www.economicpolicyjournal.com/2011/03/libyan-rebels-form-central-bank.html>

¹¹NTV, (2011), "Özel Harekatçılar Libya'da" <http://www.youtube.com/watch?v=rFwxpOCLHRA>

¹²Gaddafi Sodomized? Video Shows Libyan Leader Attacked By Captors (WARNING: Graphic) http://www.huffingtonpost.com/2011/10/24/gaddafi-sodomized-video_n_1028970.html

altında kalan halk özellikle işsizler ordusu denebilecek gençler sokaklara dökülmüşler, sosyal medya üzerinden paylaşımlarda bulunmuşlar ve kitleleri harekete geçirmeyi başarmışlardır. Bunun sonucunda da eylemler silahlı çatışmalara dönmüş ve devlet başkanı Ali Salih yetkilerini devretmek zorunda kalmıştır.

Suriye, bugün dünya gündemini oldukça meşgul etmektedir. Ancak Batı'nın Libya konusunda göstermiş olduğu duyarlılık nedense Suriye için gösterilmemektedir. Eylemlerin başladığı günden itibaren haber kaynakların verdiği rakamlara göre yaklaşık 9000 kişi ölmüş ve binlerce kişi tutuklanmıştır. Neden Libya'da olduğu gibi bir uluslararası müdahalenin olmadığı sorusuna karşılık Fransa Dış İşleri Bakanı Alain Juppe'nin verdiği cevap ' Kaddafi anlaşmaya kapalı, masaya oturamaz biriydi ancak Beşar Esad'ın daha makul biri olduğunu biliyoruz' olmuştur.(Juppe, 2011:12) Fakat konuşulabilir makul biri olarak tanımlanan Esat hala meydan okumaya ve sözler verip tutmamaya devam etmektedir. B. Esad'ın sergilemekte olduğu bu tutum ve davranışları karşısında Türkiye acil müdahale çağrısında bulunmuş ve böylece 'komşular ile sıfır sorun' politikasını revize etmek zorunda kalmıştır.

Bugün, televizyonlardaki yorumcuların ortak kanaati Beşar Esad'ın Suriye halkı karşısında yenik durumda olduğu, bundan sonra olaylar bir şekilde bastırılrsa dahi kendi ülkesinde bir esir gibi yaşayacağı ve sokağa çıkamayacağıdır. B.Esad'ın artık gerek Suriye halkı gerekse de dünya kamuoyu tarafından kabul edilmeyeceği ve belki kısa dönemde değil ancak uzun dönemde Suriye halkının kesinlikle özgürlüğüne kavuşacağı vurgulanmaktadır.

Her sosyal olayda olduğu gibi bu eylemleri de bir anda oldu şeklinde yorumlamak ve bu günü dünden ayrı bir şekilde değerlendirmek büyük bir hata olacaktır. Eylemlerin olduğu ülkelerde sorunlar ve çözüm çabaları muhakkak vardı ve eylemler olmaktadır ancak bu eylemler bir şekilde bastırılmakta, ülke ve dünya gündeminde yer alamamaktadır. Ulusal ve uluslararası kanaat oluşmadığı ve uluslararası bir baskı olmadığı zamanda devletler kolluk kuvvetleri ile zorbaca da olsa otoriteyi sağlıyorlardı. Ancak sosyal medyanın yaygınlaşması ile birlikte insanlar devlet güdümünde ki yayın organlarının hegemonyasından sıyrılarak dünyaya içinde buldukları durum hakkında video ve fotoğraflar ile bilgi verebildiler. Bu şekilde uluslararası bir baskı oluşturarak hükümeti köşeye sıkıştırdılar. Yetkililerin hatası ise bunu görmelerine rağmen halkı yine zorbaca bastırmaya çalışmak olmuştur. Zorbalıkların artması yakalananlara işkence yapılması ve bu işkencelerin görüntülerinin hükümet tarafından servis edilmesi böylece halkın korkup evlerine döneceğini düşünmeleri halkı daha da ateşlemiştir.

Bir nevi ateş yakılan kapalı bir odada camı açmak gibi bir etki ortaya çıkmış, eylemleri durdurmak için yapılan müdahaleler eylemleri daha da arttırmıştır.

Her ne kadar Arap Baharının Tunus'ta üniversite mezunu olup işportacılık yapan ve tezgâhına zabıtarlar tarafından el konulduktan sonra kendini yakarak intihar eden Muhammed Buazizi, Arap Ayaklanmalarının fitili ateşleyen kişi olarak görülse de aslında Arap Ayaklanmalarının zemini önceleri dernekler ve birlikler gibi STK'lar ve bu kuruluşların yayınları ile örgütlenen yapılardan ve sonrasında sosyal medya üzerinden örgütlenen gençlerden oluşmaktadır. Muhammed Bouazizi, kendini yakarken bütün bu devrimlerin kıvılcımını atacağını pekala düşünmemiştir ancak farkında olmadan Pandora'nın kutusunu açmış ve ölümüyle halkların kinini harekete geçirerek ve devrimleri başlatmıştır (Balfour, 2011:1). Bu devrimler, yakalanma, hapse atılma, işkence görme ve hatta rejimin sözde bekçileri tarafından öldürülme korkusunu üzerinden atmış olan ve politik baskılara başkaldırarak kendi özgürlüğü için mücadele eden böylece durdurulamaz hale gelen halklar tarafından gerçekleştirilmiştir (Ezrahi, 2011:2).

Her ne kadar 1789 tarihli "İnsan ve Yurttaş hakları Bildirisi" nin 1. Maddesinde "İnsanlar, hakları bakımından özgür ve eşit doğar ve öyle yaşarlar." dense de bu ifadenin daha isabetlisi J.J. Rousseau dediği gibi "Her insan özgür doğar ancak her yerde zincirler altındadırlar (All men are born free, but they are everywhere in chains.)" sözü olmaktadır. Her coğrafyada ve zamanda bu zincirler farklılık göstermiş ancak yaygınlığından olsa gerek bir nevi hayatın gereği olarak görülmüştür. Ta ki insanların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri ve hiyerarşik kontrolden gizlenebilecekleri Facebook, twitter vb. sosyal medya imkanı oluncaya kadar. İnternetin yaygınlaşması ve sosyal ağların genişlemesi ile politik fikirlerin, hislerin çok rahat, hızlı, özgürce ve güvenle paylaşılacağı bir mecra ortaya çıkmıştır. Yine takip olsa da en azından görünmeyen (fiziki olmayan) bir şekilde takip olması insanları nispeten daha da özgürleştirmiştir.

Arap Baharı Bir Sosyal Medya Devrimleri midir?

Arap ayaklanmaları tam anlamıyla bir sosyal medya devrimi olmamakla birlikte sosyal medya bu devrimlerde olabildiğince etkin şekilde kullanılmıştır. Olabildiğince, çünkü ülkelerde internetin hızının ve yaygınlığının oldukça kısıtlı olması sosyal medyanın etkinliğini azaltmıştır. Eylemler öncesi verilere göre internetin yaygınlığı ve Facebook'un üye sayısı aşağıda görüldüğü gibidir.

İnternet kullanımı ve Facebook Kullanıcı Bilgileri Tablosu

Ülke	Nüfus	İnternet Kullanım oranı		Facebook kullanıcıları		Facebook Yaşdilimi		Cinsiyete göre dağılım	
		Oranı	Kişi	Kişi	Oranı	18-24	25-34	Erkek	Kadın
Tunus	10.549.100	34.0 %	3.586.000	2 406 500	22.73%	42%	28%	58%	42%
Mısır	81.121.077	21.2 %	17.200.000	6 668 700	8.29%	50%	28%	64%	36%
Libya	6.355.112	5.5 %	350.000	32 640	0.51%	34%	36%	79%	21%

İnternet World Stats ve Social Bakers web sitesinden Mart 2011 verilerine göre tarafımızca derlenmiştir. <http://www.socialbakers.com> , <http://www.internetworldstats.com>

Tablodan da görüleceği üzere internetin Tunus'ta yaygın olarak kullanıldığı, Mısır'da nispeten kullanıldığı söylenebilmekte iken diğer ülkelerde sosyal medyanın etkisinden bahsetmek hatalı olacaktır. Yemen ve Suriye için güncel ve sağlıklı bir bilgi dahi yoktur.

Dolayısıyla dikkatli bakıldığında görülecek olan, yılların birikimi olan öfkenin patlaması, mobil telefonlar ile çekilen polislerin ser tavrı ile işkencelerin televizyonlarda yayınlanması ve böylece hem ulusal hem de uluslararası baskının oluşması ve yaptırımların gerçekleşmesidir. İnternetin çok yaygın olmadığı ve Facebook'un bile bize nazaran çok fazla kullanıcılarının olmadığı bu ülkelerde sosyal medya, süreç içinde demokrasi ve insan hakları gibi fikirlerin olgunlaşmasında, görüntülerin TV'lere sızmasında, insanların organize olmalarında ve bunların yanı sıra 'gaz bombasının etkisinin giderilmesinde kola ve limonun nasıl bir fayda sağlayacağı' gibi pratik bilgilerin paylaşılmasında oldukça katkı sağlamıştır. İnternet ve sosyal medya araçları bu imkanları sağlarken eylemlerde en etkili katkıyı cep telefonlarının yaptığı görülmektedir. Cep telefonlarından atılan toplu mesajlar, multimedya mesajlar ve görüntülerin paylaşımı halkı tamamıyla organize etmiştir. Bu paylaşımlardan sosyal medyaya yansıyanlar önce sosyal medya takipçilerini ve sonrasında uluslararası camiayı harekete geçirmiştir. Bu sıralama söz konusu olduğu için eylemlerde mobil cihazların sosyal medyadan daha ön planda olduğu, sosyal medyayı da uluslararası medya kuruluşlarının takip ettiği söylene bilmektedir.

4- Wall Street'i İşgal Et eEylemleri

2011 yılına damga vuran bir diğer eylemler zinciri ise 'WallStreet'i İşgal Et, Occupy the Wall Street' eylemleri olmuştur. "Biz %99'uz! (We are %99)" sloganları ile gelir dağılımı adaletsizliğini ve bankalar ile firmaların demokratik kurumlara etkilerini protesto etmek üzere

toplanan binlerce kişi ABD'nin ve doğal olarak dünyanın finans merkezi olan Wall Street'e yürümüşlerdir.

17 Eylül 2011 tarihinde binlerce protestocunun Arap Baharı eylemlerinden ve Avrupa'daki birçok eylemden ve özellikle İspanya'daki "öfke (indignados) eylemlerinden etkilenerek ve moral bularak Amerika'nın ve Dünyanın finans merkezi Wall Street'in yakınındaki eski adı Özgürlük Meydanı (Liberty Plaza), yeni adı ise Zuccotti Park olan parkı işgal etmesi ve kamp kurmaları ile başlayan eylemler "Wall Street'i İşgal Et! (Occupy the Wall Street! OWS) " eylemleri olarak adlandırılmıştır.

Kurulan kampta yırtık pırtık kıyafetlere sahip işgalcilerden, iyi örgütlenmiş gönüllü bir yapı oluşmuştur. Tıpkı bir kamp hayatı gibi çöp toplama ve yemek dağıtımı gibi günlük işler oldukça programlı bir şekilde yapılmıştır. Kamptaki eylemler tıpkı İspanya'nın iki başkentinde (Madrid 'plaza del Sol' ve Barcelona 'plaza de Catalunya') yapılmış olan "ÖFKE (indignados)" eylemlerinde olduğu gibi uluslararası ve yerel haber ajansları tarafından sürekli olarak canlı yayınlarla takip edilmiştir. Bunun yanı sıra Kampçılarda internet tabanlı Facebook, bloglar ve Twitter gibi sosyal medya araçları ile sürekli yayın yapmışlardır (Charles and Vento, 2011:1).

Protestocular Wall Street'in kalbindeki Zuccoti Park'ta olduğu gibi diğer şehirlerde de başlıca meydanlarda kamp kurmuşlardır. Eylemler, toplumun birçok kesiminden ve politikacıların bir kısmından destek bulmuştur. Buna rağmen eylemcilerin kimi zaman Vandalizm, uyuşturucu bağımlıları ve cinsel istismarcılar olarak da görüldüğü olmuştur.

Eylemlere biraz daha derinlemesine bakmak gerekirse eylemlerin patlak vermesinde 2007 yılında ABD'de ki ekonomik krizin ve sonrasında özellikle Yunanistan, İrlanda, İtalya ve Portekiz'de patlak veren borç krizlerinin ve bu krizlere karşın yapılan eylemlerin yaygınlaşması olarak da görülebilir. Bu krizlerde hatırlanacağı gibi kurtarma paketleri faturayı halka kesmeye yönelik olmuştur. Halkında kendisine kesilmeye çalışılan bu faturalara isyanı gelir dağılımındaki çarpıklık ve büyük banka ve firmaların hükümet üzerindeki etkilerini dünya gündemine getirmiştir. Neticede derinlemesine bakıldığında ABD'deki bu eylemlerin patlak vermesinde Arap Baharı eylemlerinin moral etkisinin yanında bir unsurda AB'deki krizler ve bu nedenlerle yapılmış olan eylemlerdir.

Protestolarının nedenlerini kurmuş oldukları web sitelerinden açıklayan eylemciler, ne istediklerini başlıklar halinde şöyle sıralamaktadırlar. Şirketleşen devletin son bulması, Kamu

hizmetlerinden kişisel faydalanmanın kaldırılması, Adil bir vergi kanununun çıkarılması, Herkese sağlık, Planetin korunması, Borcun azaltılması, tüm Amerikalılar için iş, Öğrenci kredilerinin yeniden finanse edilmesi, Kar için sürekli devam eden savaşların durması, Eğitim reformu, dış kaynak kullanımı ve Para manipülasyonunun durması, bankacılık ve menkul kıymetler reformu, merkez bankası sisteminin yeniden gözden geçirilmesi ve reform yapılması, tüm vade limitlerinin kaldırılması, İcralık işlemlerin ertelenmesi, mortgage kredilerinin yeniden finanse edilmesi ve mahsup işlemlerin yapılması, seçmen kurulunun fesh edilmesi ve yeni federal seçim kararlarının yürürlüğe girmesi, Afganistan savaşının bitmesi ve gazilere yardımın arttırılması, internet üzerindeki sansürün kaldırılması, İnsan haklarının yeniden tanımlanması ve Ulusal Güvenlik Yetki Anlaşmasının (NDAA) kaldırılması, endüstriyel kompleks içinde bireysel baskının kısıtlanması şeklinde başlıklar haline deklare edilmiştir.¹³

Eylemlerde öne çıkan sloganlarda aşağıdaki gibidir: (Kavanagh, Ojalvo, Schulten, 2011:1)

1. “Biz %99’uz” “We are the 99%”
2. “Demokrasi, şirketleşme değil” “Democracy Not Corporatization”
3. “Oligarşiye Son “End the Oligarchy”
4. “İnsanların ihtiyacı, şirketlerin açgözlülüğü değil” “Human Need Not Corporate Greed”
5. “İş, Adalet ve Eğitim” “Jobs, Justice and Education”
6. “Amerikan Rüyasını Koru” “Save the American Dream”
7. “Şimdi değilse NE ZAMAN? Evsiz Kaldığında mı? Hiçbir şeyin kalmadığında mı? O zaman çok geç olacak, şimdi değilse Ne Zaman?” “If Not Now, WHEN? When YOU are Homeless? When YOU have NOTHING. THEN, it will be too late!If Not Now, WHEN?”
8. “Amerika’nın sahibi kim ve onu kim kontrol ediyor? Şirketler, Bankalar ve Pentagon; Sen veya Ben değil!” “Who Owns and Controls America? The Corporations, the Banks, the Pentagon; NOT YOU AND ME”(OWS Handbook, 2011:4-5)

Eylemler sonucunda tam rakam belli olmamakla birlikte binin üzerinde gözaltına alma olmuştur. Yapısı itibari ile bu eylemler Arap Baharı eylemlerinden oldukça farklıdır. Eylemlerin yapılışı göz önüne getirildiğinde oluşturulan kamplarda kurulan çadırlar,

¹³ Wall Streeti İşgal Et! Eylemcileri, “Biz %99’uz (We Are 99%) Eylemleri deklarasyonu”
http://www.the99declaration.org/full_petition Erişim:12.02.2012

bankaların bekleme salonlarında ki koltukların işgal edilmesi, banka kapılarında girişleri engelleme çabaları, internet üzerinden eylemlere taraftar toplanmaya çalışılması, fastfoodlar ile yiyecek ihtiyaçlarının giderilmesi ve hatta çamaşırhaneler ile temizlik tesislerinin kurulmuş olması dikkat çekmektedir.

OWS eylemlerinde sosyal medya gerek öncesinde gerekse de süreç içinde oldukça etkin bir şekilde kullanılmış ve mesaj maksimum kişiye ulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu kısmen barışçıl eylemler birçok çalışmanın ve anketin yapılmasına imkân vermiştir. Bu anket verilerine göre katılımcıların yaş dağılımı, eğitim durumu, iş durumu ve sosyal medyanın etkisi aşağıdaki gibidir.

Wall Street’i İşgal Et Eylemlerine Katılanlar üzerinde yapılmış anketlerden;											
Yaş dağılımı*: <ul style="list-style-type: none"> • 49% 18-29 • 23% 30-39 • 15% 40-49 • 13% 50-... 	Çalışma Durumu*: <ul style="list-style-type: none"> • 53% Tam zamanlı iş sahibi • 18% Yarı Zamanlı çalışan • 14% Öğrenci • 15% İşsiz 										
Sosyal Medyanın katılımlardaki rolü (Facebook, Twitter ve LinkedIn gibi web siteleri aracılığı ile haberdar olanlar)** Tüm Amerikalılar arasından; <ul style="list-style-type: none"> • Evet %37 • Hayır %60 • Sosyal ağlardan uzağım %3 	Eylemlere katılanların genel Eğitim Durumu* <table border="1"> <tr> <td>Orta okul mezunu</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>Lise Mezunu</td> <td>27</td> </tr> <tr> <td>Ön lisans Mezunu</td> <td>16</td> </tr> <tr> <td>Lisans Mezunu</td> <td>30</td> </tr> <tr> <td>Lisans Üstü Eğitime sahip</td> <td>22</td> </tr> </table>	Orta okul mezunu	3	Lise Mezunu	27	Ön lisans Mezunu	16	Lisans Mezunu	30	Lisans Üstü Eğitime sahip	22
Orta okul mezunu	3										
Lise Mezunu	27										
Ön lisans Mezunu	16										
Lisans Mezunu	30										
Lisans Üstü Eğitime sahip	22										
* CENTER FOR ELECTORAL POLITICS AND DEMOCRACY FORDHAM UNIVERSITY Occupy Wall Street Survey Results October 2011 SF 2 Prof. Costas Panagopoulos, ** Occupy Wall Street Survey Topline Douglas E. Schoen, LLC Verilerinden tarafımızca düzenlenmiştir.											

Tabloda görüleceği üzere eylemlere katılanların %72’si 18-39 yaş arasında ve sadece %15’i işsizdir. Eğitim durumu açısından bakıldığında ise şaşırtıcı bir şekilde %68’lik bir kısmın yükseköğretim derecesine sahip olduğu görülmektedir. Farklı bir ankette yer alan ve dikkat çeken diğer bir unsur ise tüm Amerikalılardan %37’sinin sosyal ağlar aracılığı ile eylemlerden haberdar olduğudur. Bu rakam az olması yanılmamalıdır çünkü internetin son 10 yılda yaygın kullanılmaya başlanmış olması ve olgun insanlar tarafından etkili kullanılmaması göz önünde bulundurulduğunda ilerleyen zaman içinde oranın artacağı beklenmektedir. Yani toplumun bir kısmı hala ciddi olarak televizyonlara bağımlıdır ve akşam haberlerinden bilgi

almaktadır. Ancak yeni nesil olayları internet üzerinden takip etmektedir. Bu verileri doğrultusunda bakıldığında açıkça görülmektedir ki OWS eylemleri Arap Baharından çok farklı bir konseptte ve iklimde gerçekleşmiştir.

OWS eylemcilerinin en büyük sorunu ise “Haklısınız ama peki sistematik çözüm öneriniz nedir?” sorusuna net bir çözüm ortaya koyamamış olmalarıdır. Bu sebeple eylemler malumun ilamı olmuş ve güdük kalmıştır.

5- Değerlendirme ve Sonuç

Arap baharında eylemlerin başlıca etkeni; yetkililerin yıllarca uygulamış oldukları baskı politikalarını devam ettirme istekleri doğrultusunda ortaya çıkan yanlış uygulamalar ve bu yanlış uygulamaların, sert yaptırımların internet üzerinden TV kanallarına sızması ve TV üzerinden ülke içinde ve uluslararası camiadan baskı oluşmasıdır. Bu açıdan sosyal medyadan ziyade Arap ayaklanmalarında mobil telefonların araç olarak kullanıldığı ve mobil telefonlar ile atılan toplu mesajlar, foto ve video paylaşımlarının çok daha ön planda olduğu görülmektedir. Sosyal medya cep telefonları ulusal ve uluslararası boyuta taşıma fonksiyonu göstermiştir.

OWS eylemlerinde ise sosyal medya başlangıçta bilgi paylaşımı aracı olarak fonksiyon göstermiştir. Eylemlerin ilerleyen aşamalarında ise organizasyon ve tanıtım aracı olarak kullanılmıştır. OWS eylemcileri İspanya, Mısır ve İsrail’de ki eylemlerden sosyal medya aracılığı ile aldıkları fikri dünyanın diğer bölgelerine ihraç etmişlerdir. Bu şekilde de aralarından Türkiye’nin de bulunduğu birçok ülkede başta gelir dağılımı adaletsizliği, firmaların siyasi gruplar üzerinde ki etkileri ve benzeri sorunlar protesto edilmiştir.

Tarihsel süreç içinde bakıldığında, eylem fikirleri ilk zamanlarda sohbetler ve buluşmalar ile yayılmaktaydı. Sonrasında matbaanın yaygınlaşması ile kitap ve dergiler aracılığı ile sonrasında da gazeteler ile kitleler oluşmaya başladı. Radyo ve kasetçalarlar icat olduğunda hatiplerin konuşmaları yayınlanmaya ve kasetler çoğaltılarak dağıtılmaya başlandı. Propaganda araçları hızla değişti. Günlük gazeteler yaygınlaştı ve radyolar sıradanlaşmaya başladı ve bunu televizyonun icadı ve yaygınlaşması doruk noktaya taşıdı. Her evde saatlerce yönlendirme yapabilen TV’ler neticede merkezi bir yayın yerleri ve kurallar olması sebebi ile yeteri kadar özgür olmasa da etkin bir şekilde faaliyet gösterdi. Sonrasında icat olan ve hızla yaygınlaşan ve merkezi olmayan internet ile insanlar bu zamana kadar hiç olmadıkları şekilde özgürce bilgi paylaşacakları bir ortama kavuştu. Sosyal medya araçları da bunu oldukça pekiştirdi. Sivil bir toplum olmak eskiden oldukça zor ve riskli bir iş iken internet ve sosyal

paylaşım siteleri ile insanlar dakikalar içinde girilebilen ve organize edilebilen bir yapıya sahip oldu. Önceden bir sivil toplum kuruluşu kurulması için çekilen zahmetler birkaç tık ile oluşturulan gruplara dönüşmeye başladı. Bu şekilde teknolojik gelişmelerin sivil toplumu daha da sivilleşti.

Tarihin en isabetsiz ifadelerinden biri olarak kabul edilen "Televizyon en geç altı ay içinde piyasadan silinecektir. İnsanlar her akşam böyle bir kutuya bakmak istemez."(Zanuck, 1944) sözü gibi bugün de interneti ve sosyal medyayı görmemezlikten gelmek ve taşıdığı potansiyelin farkında olmamak yine büyük bir hata olacaktır. İnternet ve sunduğu imkânlar önünde durulamaz bir şekilde dünyayı sarmaktadır. Özellikle baskıcı rejimlere sahip devletler, bu değişimin önünde durmaya çalışırlar ise, Arap Baharı eylemlerine benzer eylemler ile karşılaşmaları ihtimali yüksektir. Bu nedenle yapmaları gereken bu değişim aktörlerinin peşine koşmak değil sistemlerini reforme ederek eylemlere kaynak teşkil eden insan hakları ve demokratikleşme gibi sorunları ortadan kaldırmak olmalıdır.

Arap Baharı ve Wall Street'i İşgal Et eylemleri bize birçok mesaj vermekle birlikte bazı soruları da gündeme getirmekte, zihinlerde birtakım düşüncelere kapı aralamaktadır. Mesela teknolojik gelişmeler bu hızda devam ederse antenler ve uydu üzerinden televizyon seyretmek sona erebilir. İnternet ağı her yeri kaplayarak, internet kullanıcıları bir web sitesi aracılığıyla TV izleyebilir, kendi arşivini paylaşabilir, canlı yayın yapabilir. Belki de bu durum medyadaki hegemonyanın sona ermesine neden olacaktır.

Sivil toplum kuruluşlarına ilişkin düzenlemeler ise mevcut hali ile devam eder ve teknolojik gelişmeler ile yaşanan değişime uyarlanamazsa bir bina'da faaliyet gösteren STK'ların yerini, sosyal medya üzerinden faaliyet yapan, varlığını sürdüren sivil organizasyonlar alabilir.

Sonuç olarak, dünya değişmektedir. Gençlik kendini hızlı bir şekilde güncelleyebilmekte ve yeni teknolojilere hızlı bir şekilde adapta olabilmektedir. Bu sebeple gelecekte toplumun eğiliminin nereye doğru olacağı iyi saptanmalı ve buna göre alt yapı ve yatırımlar şekillenmelidir. Şüphesiz bu değişim süreci devletlerin ve toplumların gelecekleri için önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- ARSLANEL, Nazan ve HAMDEMİR, Berkan,(2007), “ Küreselleşmenin Sivil Toplum Siyaseti” Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi-2 ss. 18
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, (2001), “Sivil Toplum İşbaşında”, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, ss.5
- BALFOUR, Rosa, (2011), “The Arab Spring, the changing Mediterranean,and the EU: tools as a substitute for strategy?”, Policy Brief, European Policy Centre, ss.1
- BOEGEHOLD, Alan-L. and Scafuro Adele C. , “Athenian Identity and Civic Ideology” The Johns Hopkins University Press, Baltimore And London, pp. 108-109
- CHARLES Nick and VENTO Jennifer, (2011), “Occupy Wall Street And The Fight For Economic Fairness”, Opini3n Polıtica Mundial, E-ISSN 2014-0843, pp. 1
- COHEN John and ARATO Andrew, “Civil Society and Political Theory”, Cambridge, Mass, 1994, ss.78”
- ÇAHA, Ömer, (2008), “Liberal Ve Sosyalist Ülkelerde Sivil Toplum”, Kamu’ da sosyal Politika cilt:2 sayı:4 ISSN: 1306-8334 ss:19
- DIJK, Jan van, (2006), “The Network Society: Social Aspects of New Media”, Sage Publications, London, 2006. pp.63
- Erdoğan, Mustafa, (2008), “Sivil Toplum: Bir Kavramın Anatomisi”, Kamu’ da Sosyal Politika Cilt:2 Sayı:4, ISSN: 1306-8334 ss:6
- ERDOĞAN TOSUN, Gülgün,(2001), “Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi”, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2001, ss. 29-30”
- ERKİLET, Alev’ (2008), “Sivil” Toplum Kavramı Tartışmaları”, Kaknüs Yayınları/Sivil İnsiyatif Dizisi, ss.73
- EZRAHI, Yaron, (2011), “The Arab Spring”
http://criticalinquiry.uchicago.edu/uploads/pdf/Ezrahi_Arab_Spring_2011.pdf ss.6
- GEMMİLL, Barbara and BAMİDELE-IZU, Abimbola, “The Role of NGOs and Civil Society in Global Environmental Governance” , <http://environment.research.yale.edu/documents/downloads/a-g/gemmill.pdf> pp:9
- GIDDENS, Antony, (2010), “ Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da İnternet: Tedbirli Bir Başlangıç” iç. İnsan Hakları Örgütü, ed. Sosyoloji Başlangıç Okumaları, SAY yayınları ss. 47
- HALLISO, Fadi, (2011), “Social Networks and the Arab Spring”, Thinking Faith The Online Journal Of The British Jesuits, ss.2-3
- JUPPÉ, Alan, (2011), “The Arab Spring: Hopes And Challenges”, The Brookings Institution, Washington, D.C, ss.12
- KAVANAGH, Sarah, OJALVO, Holly Epstein, SCHULTEN Katherine, (2011), “Who Are the 99%? Ways to Teach About Occupy Wall Street”, Newyork Times, pp.1
- ONAT, Ferah, (2010), “Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme” Gazi üniversitesi İletişim Fakültesi Kavram ve Araştırma Dergisi Sayı:31 Güz, ss. 105
- ÖZDEMİR, Süleyman, BAŞEL, Halis ve ŞENOCAK, Hasan, “Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’Nın Artan Önemi ve Üsküdar’da Faaliyet Gösteren Bazı STK’lar Üzerinde Bir Araştırma” ss.151
- ÖZER, Mehmet Halis; (2008), “Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi Ve Sosyal Fonksiyonları” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi C.7 S.26 ISSN:1304-0278 ss. 87-90
- SEZGİN, Tarhan, (2011), “İGEME Tunus Ülke Raporu” , T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), ss. 4-5

SZAJKOWSKI, Bogdan, (2011), "Social Media Tools And The Arab Revolts", Alternative Politics, Vol. 3, No. 3, 420-432, pp.421

TILL, Jaap van, (2011), "Regime Change in the 'Arab Spring' is a System Change", "Day of Departure 'in Egypt, pp.9

United Nations Development Programme (UNDP), (2004), "Résultats des Elections Présidentielles 2004 Tunisie", Report Programme on Governance in the Arab Region UNDP

UN – ECOSOC, (2008), "Report Of The First Development Cooperation Forum", http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/pdf/dcf_pub_18_sept.pdf pp.21

USTA, Sefa, (2006), "Avrupa Birliđi'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi ss.20

WARREN, Mark E., (2005), "Civil Society and Good Governance" U.S. Civil Society Project Georgetown University Washington, DC, 7-103 pp.15

YAĞMURLU, Aslı, (2011), "Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler Ve Sosyal Medya" Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Temmuz 2011 Cilt:7 Sayı:1 ISSN 1302-2865 ss.6

ZANUCK, Daryik F., (1944), "Twenty Century Fox'un baskanı"

İnternet Kaynakları

BBC.com, (2011), "Egypt severs internet connection amid growing unrest"
<http://www.bbc.co.uk/news/technology-12306041> Erişim: 14.03.2012

CHALMERS, Douglas, Columbia University, "How Do Civil Society Associations Promote Deliberative Democracy?" http://www.columbia.edu/~chalmers/Chalmers_LASA.htm
Erişim:17.03.2011

CNBC, "Ex Tunisia President's Wife Left with 1.5 Tons of Gold: Report"
http://www.cnb.com/id/41115532/Ex_Tunisia_President_s_Wife_Left_with_1_5_Tons_of_Gold_Report Erişim: 14.03.2012

Hanrahan, Mark, (2011), "Gaddafi Sodomized? Video Shows Libyan Leader Attacked By Captors (WARNING: Graphic)" http://www.huffingtonpost.com/2011/10/24/gaddafi-sodomized-video_n_1028970.html Erişim: 14.03.2012

Internet Usage in the Middle East, <http://www.internetworldstats.com/stats5.htm> Erişim: 01.03.2012

NTV, (2011), "Özel Harekatçılar Libya'da", <http://www.youtube.com/watch?v=rFwxpOCLHRA>,
Erişim: 7.03.2012

PILKINGTON, Ed, (2009), UN general assembly: 100 minutes in the life of Muammar Gaddafi, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/sep/23/gaddafi-un-speech> Erişim: 16.03.2012

QUINN, Rob, (2011), "Tunisian Slap That Triggered Arab Unrest 'Didn't Happen'" <http://www.newser.com/story/116760/tunisia-drops-case-that-sparked-uprisings.html> 02.04.2012

Wall Streeti İşgal Et! Eylemcileri, "Biz %99'uz (We Are 99%) Eylemleri deklarasyonu"
http://www.the99declaration.org/full_petition Erişim: 11.03.2012

Wenzel, Robert, (2011), "Libyan Rebels Form Central Bank", Erişim: 13.03.2012
<http://www.economicpolicyjournal.com/2011/03/libyan-rebels-form-central-bank.html>

Wikileaks Reveals U.S. Funding Anti-Government Syrian Groups
<<http://www.haaretz.com/news/international/wikileaks-reveals-u-s-funding-anti-government-syrian-groups-1.356590?localLinksEnabled=false> Erişim: 13.03.2012